

■ Selján Péter

A konfliktusok háttere

Kapu – XXI. évf. 8–9. sz. / 2008 – 59–61.o.

A hidegháború óta jelentősen megváltoztak a világunkban zajló konfliktusok. Az államok közötti konfliktusok száma nagymértékben csökkent, miközben a hangsúly az államon belüliekre tevődött át, melyek ráadásul területi koncentrációkat mutatnak. Ezzel párhuzamosan számos biztonsági kockázat és kihívás fokozódott fel: mint például a világ több részén kiújult etnikai szembenállások, vagy a nukleáris eszközök proliferációja. Az iraki háborútól kezdve az iráni nukleáris fegyverkezésen keresztül, a dárfúri krízissel bezárólag számos megoldandó válsággal kell szembenéznünk napjainkban is. Ezek több dimenzióban: hatalmi, gazdasági érdekek mentén, nemzeti, etnikai, vallási kisebbségek között jelentkeznek. Korunkban az utóbbiak közülük a leggyakoribbak.

Napjaink konfliktusai sok tekintetben eltérnek a régiektől. A nemzetközi környezet jelentősen átalakult. Például ma már nem feltétlenül államok a főszereplők, hanem olyan nem kormányzati szereplők, mint a különböző terrorista szervezetek és gerillacsoportosulások. „Új, már nem államok, hanem csoportok, egyéb közösségek közötti, szabályozatlan, egyfelől spontán, másfelől szervezett erőszakformák jelentek meg.”¹

A világ különböző tájain megfigyelhető feszültségek hátterében számos tényező áll. Vannak régebbi múltra visszatekintő, szinte már-már klasszikusnak nevezhető történelmi konfliktusok, például a Közel-Keleten, és vannak újonnan jelentkező fenyegetések is, mint Irán és Észak-Korea nukleáris fegyverkezése, vagy a nemzetközi terrorizmus térnyerése. Döntő többségük komoly történelmi gyökerekkel rendelkezik, az okok gyakran a gyarmatosítás időszakáig, sőt néha évszázadokkal azelőttig, vezethetők vissza.

A jelenlegi válságok háttere a legtöbb esetben igen összetett képet mutat. Vannak vallásilag motiváltak (Irak) és vannak, amelyeket az egyre erősebb autonómiatörekvések vagy etnikai szembenállás élez ki (Csecsenföld), máshol a gazdasági tényező a főszerep (Kongói DK). Bizonyos esetekben pedig a fennálló rendszer biztosítékaként szolgáló nukleáris fegyverkezés (Irán) kelt aggodalmat. Sok esetben a felsorolt tényezők közül egyszerre több is szerepet játszik (Szudán).²

A konfliktusok jelentős része ma is bizonyos földrajzi régiókhoz köthető (például a Balkán, Közel-Kelet, Afrika vagy Latin-Amerika). Napjaink válságtérségei közül a Közel-Kelet kapja a legtöbb figyelmet. Földrajzi elhelyezkedése, civilizációs összetettsége, az energiaellátásban betöltött szerepe miatt sajátos, kiemelt szerepet tölt be, ezért már régóta puskaporos hordónak számít. Megoldatlan és elhúzódó fegyveres konfliktusai a régió mellett egész Európa, sőt áttételesen a világ biztonságára is negatív hatással vannak.

Nem kell sokat keresgelnünk, hogy újabb feszültségekkel teli térséget találjunk. A szomszédos Afrikában az 1990-es évek sem múltak el katonai puccsok nélkül. Bár a hidegháború utáni korszak a kontinens egyes országaiban a demokratikus fordulat ígérétevel

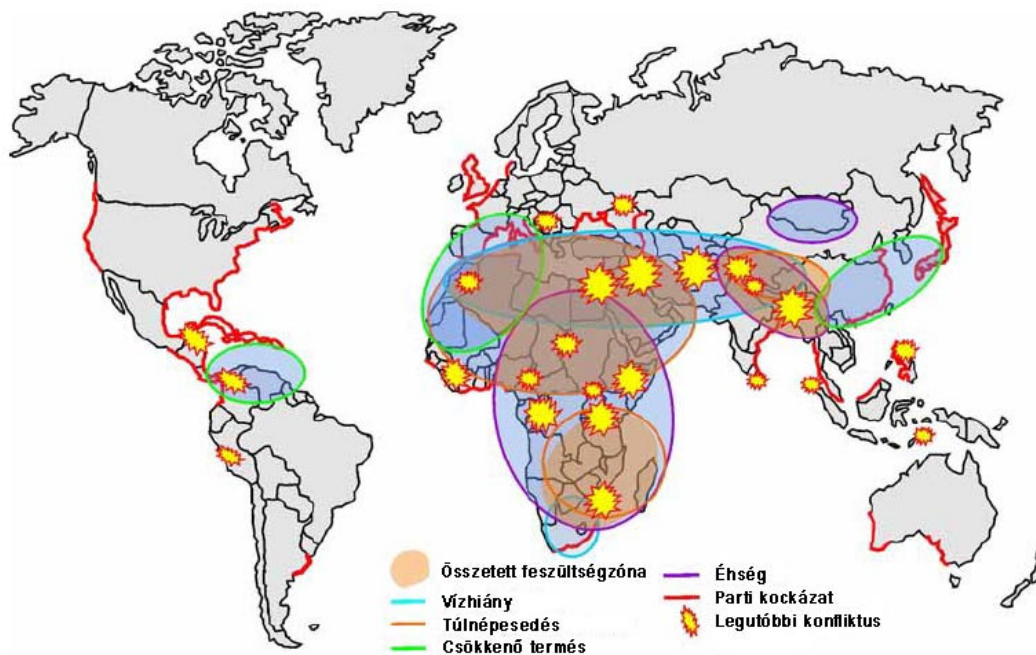
¹ Deák Péter, Szövényi György: Megváltozott hagyományos, és újonnan jelentkező veszélyforrások – in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 178.o.

² FigyelőNet: *Harcban a világ egyharmada*, 2007. augusztus 07. - http://www.fn.hu/kulfold/valsagterkep/20070726/harcban_vilag_egyharmada/?oldal=2 - Látogatva: 2008.04.16.

kezdődött, 1994-ben e földrész 49 kontinentális állama közül 26 viselt hadat vagy küzdött lázadásokkal, sok államban pedig polgárháború robbant ki.

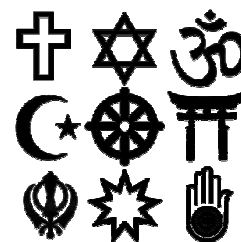
A világnak vannak olyan térségei is, amelyek első látásra kevésbé problémásak, mint például Latin-Amerika, ahol az elmúlt évtizedekben egymás után tűntek el régi és új diktatúrák. E kontinens országai is az átmenet, az átalakulás útját járják. A latin-amerikai társadalmak számára egyre súlyosabb kihívást jelent a szervezett bűnözés, amely szorosan összefonódik a fegyverkereskedelemmel és az illegális drogereskedelemmel. A régió belül Kolumbia – a világ legnagyobb kokaintermelőjeként – a kábítószer-kereskedelem fellegvára.

Konfliktusos zónák: az instabilitás leginkább azokat a régiókat fenyegeti, ahol sok a biztonsági kockázati tényező³

Vallási és etnikai ellentétek • A konfliktusos térségekben legtöbbször a vallási és/vagy etnikai különbségek a feszültség forrásai. Ez a feszültség gyakran válsággá fokozódik, előbb-utóbb erőszakos cselekményekhez, fegyveres összecsapásokhoz vezet. Napjainkban a világ több pontján harcolnak egymással a különböző vallási irányzatok és etnikai csoportok. Megjegyzendő, a vallási és etnikai indíttatású konfliktusok a mély megalapozottság miatt általában véresebb és hosszán tartóbb szembenállást eredményeznek.

A vallások közül kiemelendő az iszlám szerepe. Az iszlám országok militáns jellege közismert, de sajnos konfliktusokra való hajlamuk is nagyon nagy. 1993-94-ben az iszlám 28 alkalommal volt érintett, tehát a muzulmánok sokkal több csoportok közötti konfliktusban vettek részt, mint a nem muzulmánok. Mindemellett azt is meg kell jegyezni, hogy a muzulmán államok nemzetközi válsághelyzetekben is előszeretettel folyomódtak erőszakhoz.⁴

Elég, ha csak az iszlám - zsidó (Izrael), az iszlám - keresztény (Fülöp-szigetek), vagy mondjuk az iszlám - buddhista (Malajzia) szembenállásra gondolunk. A síita-szunnita szembenállás közel 1400 éve vezet újra meg újra összetűzésekhez a Közel-Keleten. Irak a

³ Forrás: *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* – 5.o. – Elektronikus formában: http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/94A1F45E-A830-49DB-B319-DF68C28D561D/0/strat_trends_17_mar07.pdf - Letöltve: 2008. február 29.

⁴ Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* – Európa Könyvkiadó, 2006 – 439-440.o.

szétesés és a polgárháború határára sodródott, a felekezeti megoszlásra épülő rendszer válságát éli Libanonban és Pakisztánban is gyakoriak az összecsapások.

A vallás mellett az etnikai ellentétek jelentik a másik fontos konfliktusforrást. Ennek oka, hogy a történelem során számtalan népcsoport kényszerült mesterséges határok közé, Délkelet-Ázsiában éppúgy, mint mondjuk Afrikában vagy a Közel-Keleten. A határok megvonása, illetve a dekolonizáció folyamata máig tartó konfliktusokat eredményezett szinte valamennyi földrészen. Az afrikai kontinens országainak egyik legfontosabb jellemzője, hogy a határaik nem az ott élők hatalmi viszonyai, hanem az európai gyarmattartók befolyása szerint lettek meghúzva, amely erősen vegyes etnikai megoszlást eredményezett.

A mai iraki probléma gyökerei is abban keresendők, hogy az egykori mandátumrendszerben egy mesterséges államba szervezték a síita és szunnita arabokat, valamint a szintén szunnita, de etnikailag elkülönülő kurdokat. Kasmír hovatartozása kapcsán máig tart a területi vita India és Pakisztán között, amit tovább bonyolít, hogy India és Kína között is évtizedes határvita dúl a terület északkeleti részéről (Ladakh). Hasonló figyelhető meg Palesztina esetében, mivel ez idáig csak Izrael állam nyerte el a függetlenségét. Fekete-Afrikában az egymástól eltérő etnikumú és vallású törzsek mesterséges határok közé zárása mindmáig ható ellentétek forrása.

Pénz • A konfliktusok nagy részében a különböző gazdasági tényezők, anyagi szükségletek, azaz a pénz is szerepet játszik. Az utóbbi évek mintegy ötven háborújának és fegyveres összecsapásának körülbelül egynegyedében a természeti erőforrások is hozzájárultak a feszültség kialakulásához vagy súlyosbodásához, illetve a harcok folytatásához.

Jó példa erre a Kongói Demokratikus Köztársaság, ahol a harcok kiindulópontja és fő tétje a gyémántkereskedelem. A kongói háborút a részt vevő felek száma miatt (a harcokban nem kevesebb, mint fél tucat állam fegyveres erői vettek részt) Afrika első világháborújaként is szokták emlegetni. Az Afrikában fel-fellobbanó háborúk egyik gyakori jellemzője, hogy kereskedelmi célokért vívják őket.

Egyes országokon, régiókon belül a természeti erőforrások is biztonsági kockázatot hordoznak magukban. Nigériában például különböző fegyveres milíciák küzdenek egymással az olajért. Nem véletlenül szokták mondani, hogy „a fekete arany Afrikában inkább átok, mint áldás.” Hasonló volt megfigyelhető Latin-Amerika esetében a XIX. században. A kontinens gazdag nyersanyagkincsei és mezőgazdasági termékei révén hamar bekapcsolódott a világgazdaságba, ezáltal a természeti kincsek és adottságok a régió egyes államai, államszövetségei közötti fegyveres konfliktusokhoz vezettek.

Fegyverkezés • A nemzetközi biztonság egyik leglényegesebb tényezője a fegyverkezés. Fegyverekre minden államnak szüksége van. Az igazi veszélyt az jelenti, ha a fegyverkezés túlzott méreteket ölt:

„A szükséges és elviselhető mértékű fegyverkezés erősíti a biztonságot. ... A túlzott fegyverkezés azonban nemzetközileg növeli a bizalmatlanságot a lehetséges ellenfelek között. Olyan gyanút ébreszt, hogy a túlfegyverező országot vagy szövetségi rendszert agresszív szándékok vezérlik. Ezért az ilyen tevékenység növeli a nemzetközi bizonytalanságot, a feszültséget, s a másik oldalon is a fegyverkezésre ösztönöz.”⁵

⁵ Deák Péter: A fegyverkezési szindróma – in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 64.o.

A fegyverek közül, pusztító hatásuk miatt, ki kell emelni a tömegpusztító fegyvereket (weapons of mass destruction, WMD). Ezek egyik típusát a nukleáris fegyverek alkotják. A terrorizmus, az indiai és a pakisztáni atomrobbantások, az észak-koreai rakétakísérletek, Irán atomprogramja egyaránt a kérdés fontosságára hívják fel a figyelmet.

Az atomfegyver megszerzése Irán számára mind stratégiai, mind politikai szempontból kiemelt fontosságú, mivel elrettentést jelent a más országok részéről jelentkező fenyegetésekkel és megfélemlítésekkel szemben, valamint biztosítja a rendszer túléléséhez nélkülözhetetlen mozgásteret. A fő veszélyforrást nem is egy esetleges Irán általi nukleáris fenyegetés, hanem egy a Közel-Keleti régióban meginduló nukleáris fegyverkezési verseny jelentené, amelynek – tekintettel a régió kiemelt geostratégiai helyzetére – beláthatatlan regionális és globális következményei lennének.⁶

Nemzetközi terrorizmus • A nemzetközi terrorizmus az új évezred első éveinek leggyakrabban hivatkozott biztonsági kihívása, s várhatóan ez hosszabb időn át így is marad. Maga a terrorizmus, mint jelenség és harci forma a 20. század második felében terjedt el széles körben, és alakult nemzetközivé.

végrehajtott támadás jelentett, melynek „kegyetlen módja és az áldozatok nagy száma arra a felismerésre készítette az emberiséget, hogy korunk egyik legnagyobb fenyegetése a nemzetközi terrorizmus.”⁷

A nemzetközi terrorizmusról szólva bonyolult és nehezen kezelhető biztonsági problémáról van szó, amelynek nemhogy megoldásáig, de még a pontos definiálásáig sem jutott el a világ. „Ma a terrorizmus a prioritást jelentő biztonsági kihívás, ami a hadviselés teljesen új formáit követeli meg.”⁸ A terrorizmus századunk egyik fő veszélye, amely már nem egyes személyek életét, hanem országok és régiók biztonságát, gazdasági fejlődését fenyegeti. Az új típusú terrorizmus kiváltó oka az etnikai, vallási és államokon belüli konfliktusok a hidegháború időszakát követő kiéleződése, az erős globalizációs hatás, valamint a fejlődő országokban erősödő nacionalizmus.

⁶ Rostoványi Zsolt: A Közel-Kelet és az iszlám térség – in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 418.o.

⁷ Kőszegvári Tibor: *A 21. század világképe és veszélyei* – in.: *Hadtudomány*, 2002. dec., XII. évfolyam, 4. szám - Elektronikus formában: <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/4/koszegvaritibor/chapter1.htm> - Látogatva: 2008.04.16.

⁸ Deák Péter: Szervezett, és válságból fakadó konfliktusok, háborúk – in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 62.o.

Vízkérdés • A túlnépesedés kapcsán könnyen lehet, hogy a jövőben egy „új” konfliktuskeltő tényezővel kell majd számolnunk a jövőben, mégpedig a vízlelőhelyek kérdésével. Jelenleg a Föld lakosságának (kb. 6 milliárd ember) harmada nem jut elegendő mennyiségű, vagy megfelelő minőségű ivóvízhez. Ez a probléma súlyosbodik, 2050-re már több mint 8 milliárd, 2100-ban pedig várhatóan 10 milliárd ember igényli majd a tiszta vizet. A népesség számának rohamos növekedése szempontjából kritikus területnek számít Afrika, Latin-Amerika, Ázsia és a Csendes-óceáni térség. A nemzetközi kapcsolatokban a víz elosztásának kérdése egyre nagyobb szerepet játszik majd.

Számos állam – különösen Afrikában, Közép-Ázsiában, valamint a Közel-Kelet térségében – 1 főre vetített vízfogyasztása nem éri el a kritikus határértéknek tekintett évi 1000 köbmétert.⁹ Ezekben a térségekben különösen fontosak a békét elősegítő és fenntartó intézkedések a konfliktusok elkerülése érdekében. A vízmegosztási kérdések tartós, valamennyi érintett fél bevonásával történő rendezése nélkül, a világ számos régiójában nem biztosítható hosszantartó béke. A vízforrások regionális természeti kincsek, a vízhiány viszont globális probléma, amely megoldása csak békés úton, összefogással lehetséges. Ehhez az szükséges, hogy a népek közösségének legyen elég bölcsessége és akarata a konfliktus rendezéséhez. A víz ugyanúgy lehet a kooperáció és az integráció közvetítője, ahogy a konfliktusok kiéleződésének oka is.¹⁰

Összegzés • Ha napjaink válságait vizsgálva szétnézünk, érdekes képet kapunk. A világ – ahogy azt korábban Fukuyama jelezte – gyakorlatilag egy fejlett és egy fejlődő részre osztható. A fejlett világ államaira a gazdasági együttműködés, az interdependencia a jellemző, a fejlődő világban viszont továbbra is egymást követik a vallási, nemzeti és ideológiai konfliktusok. A két világ sok tekintetben egymás mellett és egymástól függetlenül él, azonban néhány esetben elkerülhetetlen közöttük a kölcsönhatás. Mivel egyes fejlődő államok fenyegetik szomszédaikat, a fejlett államoknak meg kell akadályozniuk bizonyos technikáknak a fejlődő világba jutását (mint például az atomfegyver), hiszen ezen világ instabilitása komoly kockázatot jelent a globális biztonságra.¹¹

Ami a jövőt illeti, továbbra is számolni kell majd a fejlődő országok közötti helyi háborúkkal és ezen országok gyakori belső konfliktusaival, melyek kirobbanását a vallási, etnikai, gazdasági és politikai ellentétek segíthetik elő. Ráadásul ezek a válságok egyre összetettebbek és kiszámíthatatlanabbak lesznek. Ennek megfelelően megoldásuk, illetve kezelésük is nagyobb erőfeszítéseket igényel majd. Itt kell megjegyezni, hogy a nemzetközi közösség kilencvenes években tapasztalható aktív szerepvállalása számos elemzés szerint nagymértékben hozzájárult a konfliktusok számának visszaszorulásához. Kimutatható, hogy a konfliktusok egyre nagyobb része zárul le tárgyalásos úton,¹² amiben az ENSZ és az Afrikai Unió mellett jelentős szerepet játszik az egyes országok mint harmadik felek által ellátott közvetítési tevékenység.¹³ Ennek a tendenciának a jövőbeni fenntartásához azonban a válságkezelés terén szerzett tapasztalatok széleskörű alkalmazására, a nemzetközi együttműködés fokozására és komoly összefogásra lesz szükség.

⁹ Miletics Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezők – in.: *Biztonságpolitika*, szerk: Gazdag Ferenc – SVKH, Budapest, 2001 - 53.o.

¹⁰ Lits Gábor: *A csökkenő vízlelőhelyek lehetnek-e veszélyforrások?* – in.: *Hadtudomány*, 2004. november, XIV. évfolyam, 3-4. szám - 150.o.

¹¹ Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994 - 394-397.o.

¹² Mack, Andrew et al.: *Human Security Report 2005*. Human Security Press, 2005 - Elektronikus formátumban: <http://www.humansecurityreport.info/content/view/28/63/> - Letöltve: 2008. január 26.

¹³ Friedmann Viktor: *A konfliktuskezelés új terepei*– *Az államon belüli konfliktusok regionális, inter- és transznacionális dimenziói* – in.: *Kül-Világ*, IV. évfolyam, 2007/3-4. szám – 85.o

Felhasznált irodalom:

- 1) *Biztonságpolitika*, szerk: Gazdag Ferenc – SVKH, Budapest, 2001.
- 2) *Biztonságpolitikai kézikönyv*, szerk: Deák Péter – Osiris, Budapest, 2007.
- 3) Figyelő Net: *Harcban a világ egyharmada*, 2007. augusztus 7. - http://www.fn.hu/kulfold/valsagterkep/0707/harcban_vilag_egyharmada_168371.php - Látogatva: 2008. január 05.
- 4) Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994.
- 5) Friedmann Viktor: *A konfliktuskezelés új terei – Az államon belüli konfliktusok regionális, inter- és transznacionális dimenziói* – in.: *Kül-Világ*, IV. évfolyam, 2007/3-4. szám - 78-99.o. - Elektronikus formában: <http://www.freeweb.hu/kulvilag/2007/0304/friedmann.pdf> - Letöltve: 2008. január 16.
- 6) Kőszegvári Tibor: *A 21. század világképe és veszélyei* – in.: *Hadtudomány*, 2002. december, XII. évfolyam, 4. szám. - Elektronikus formában: <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/4/koszegvaritibor/chapter1.htm> - Látogatva: 2008.04.16.
- 7) Lits Gábor: *A csökkenő vízlelőhelyek lehetnek-e veszélyforrások?* – in.: *Hadtudomány*, 2004. november, XIV. évfolyam, 3-4. szám
- 8) Mack, Andrew et al.: *Human Security Report 2005*, Human Security Press, 2005. - Elektronikus formátumban: <http://www.humansecurityreport.info/content/view/28/63/> - Letöltve: 2008. január 26.
- 9) Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*, Európa Könyvkiadó, 2006.
- 10) *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* – Elektronikus formában: http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/94A1F45E-A830-49DB-B319-DF68C28D561D/0/strat_trends_17_mar07.pdf - Letöltve: 2008. február 29.